

U vezi sa svim tim pitanjima naši će svećenici biti vrlo zahvalni svojim biskupima koji će im na skorom tečaju iznijeti sav sadržaj liturgijske Uredbe, a čuti i eventualne njihove želje i pastoralno-liturgijske potrebe.

o. MARTIN dr KIRIGIN OSB

ZANEMARENI SAKRAMENT

Naš list je već nekoliko puta pisao o problemu obnove samostalnih đakona. Poznato je da u mnogim zemljama postoji ozbiljno nastojanje da se ponovo uspostavi praksa dijeljenja sakramenta đakonata ne samo onima koji se pripremaju da budu svećenici nego i onima koji misle čitavi život ostati đakoni. O tom se danas po svijetu mnogo piše. I sveti Sabor o tom raspravlja.

Bilo da gledamo na pitanje obnove đakonata teoretski bilo praktično, to pitanje nije jednostavno. Ako koncil dozvoli ili odredi uspostavu đakonata kao samostalnog staleža, iskrsnut će odmah mnogo problema: Jesu li nam u Hrvatskoj potrebni đakoni? Je li prikladno da se uspostave? Kako provesti njihov odgoj i školovanje? . . . U svakom slučaju dobro je da se zagledamo u neke pojedinosti koje nam mogu ponešto rasvijetliti ovo nastojanje da se obnovi sakrament svetog reda đakonata.

Potrebite podatke za ovo što pišem preuzeo sam iz zbornika »*Diaconia in Christo*« (Freiburg in Br. 1962). Taj zbornik sadrži 40 reportaža od priznatih suvremenih pisaca na 646 stranica a uredili su ga Karlo Rahner i Herbert Vorgrimler.

Što Biblija kaže o đakonima?

O ustanovi i sakramentalnosti đakonata nemamo u Sv. Pismu jasnih podataka. Sv. Ignacije Antihijski piše da je đakoniat ustanovljen po Kristovoj volji.

»Diakonia« i »diakon« su riječi kojima se označuju pojmovi »služba« i »službenik«, posebno »služba« Bogu i »službenik« Božji. Čitavi život Spasiteljev a napose njegovo otkupiteljsko djelo izražuje glagol »diakonein-služiti« (Mt 10, 45). Apostolska služba kao i svaka služba koja se odnosi na spasenje ljudi zove se »diakonia-služba« (Ef 4, 11). Sv. Pavao i njegovi pomagači nazivlju sami sebe »diakoni-službenici« (npr. 1 Kor 3, 5-9). U Djelima apostolskim opisan je izbor sedmorice prvih đakona.

Oci drugog trulanskog i tridentinskog sabora nisu se složili u pitanju je li osnovna služba đakona bila »služba stolu« (briga za materijalne potrebe) ili »služba oltaru« (liturgijska uloga). Iz Sv. Pisma poznato nam je samo o Stjepanu i Filipu da su krštavali.

U drugoj polovici prvog stoljeća bile su već jasno diferencirane uloge dvojice istaknutih vršioća liturgije: *đakona* koji pripravlja vjernike i darove za žrtvu i *biskupa* (svećenika) koji predvodi zajednicu i prikazuje darove Bogu. Već u to doba đakoni su pripremali vodu za krštenje i vino za svetu žrtvu.

Povijesni razvoj đakonske službe

Služba đakona u Crkvi kroz prva četiri stoljeća imala je vrlo veliko značenje. Đakon je bio biskupov doglavnik, njegovo »oko i uho« kako se izrazuju Apostolske konstitucije (II, 44, 4). Biskup je u pojedinim slučajevima određivao što ima đakon vršiti. Tek u iznimnim slučajevima su đakoni propovijedali, krštavali i mazali bolesnike svetim uljem.

Tokom vremena iskristalizirala su se tri specijalna područja đakonske aktivnosti: karitativno, liturgijsko i pastoralno.

Karitativna djelatnost se od početka smatrala kao jedna od osnovnih zadaća kršćanstva. Pače se računalo da na biskupa spada skrb za siromahe i bolesnike. No ubrzo su karitativni rad preuzeli đakoni i đakonise. Posebne njihove dužnosti bile su: prati i dvoriti bolesnike, pripremiti mrtvace za ukop i sl.

Karitativna djelatnost i bogoslužje bili su od početka najuže povezani. Glavne *liturgijske* funkcije đakona bile su pripremanje žrtvenih darova, dijeljenje sv. Pričesti i skrb za aktivno sudjelovanje vjernika.

Već od najstarijih vremena đakoni su obavljali različite *pastoralne* službe kao što su posjeti bolesnika i siromaha, kućni posjeti u najraznovrsnije svrhe. Skrbili su se za katekumene i javne grješnike. Posebno veliku odgovornost imali su đakoni ako bi im se povjerilo samostalno dušobrižništvo pojedine crkvene zajednice. U tom slučaju đakoni su redovito propovijedali, držali bogoslužje riječi, krštavali i pričešćivali.

Kriza i pad

Već na prelazu od 3. na 4. stoljeće donose Apostolske konstitucije vrlo stroge odredbe za život đakona. Tim se htjelo

zaustaviti nazadovanje đakonske službe koje je već tada započelo a potpuno dovršeno pod konac 1. tisućljeća. Koji su uzroci tog pada? Sv. Jeronim u spisu »De jactantia romanorum laevitarum« opisuje kako su već tada đakoni nerado vršili teže službe i prepuštali ih nižim klericima. Nivo njihove naobrazbe padao je sve niže, a njihova služba postala je unosnija nego služba svećenika. Napuštali su karitativni rad a sve više preuzimali poslove koji u očima ljudi izgledaju časniji. Sve češće su bivali upravitelji crkvenih imanja, biskupski legati ili papinski nunciji. Arhidakon je bio redovni kandidat za biskupova nasljednika. Konačno je od nekadašnje đakonske službe ostalo još samo posluživanje kod oltara. Od tog je bio još samo jedan kratki korak do onog stanja koje je konačno došlo: svećenici su preuzeli službu đakona kod oltara, a samostalnih đakona je na zapadu sasvim nestalo. Njihove nekadašnje vanliturgijske dužnosti preuzeli su mnogobrojni muški i ženski redovi koji imaju svrhu da vrše djela milosrđa duhovnog ili tjelesnog (školska braća školske sestre, bolnička braća, milosrdnice itd.) Čini se da je upravo od članova takovih redova najprije i potekla ideja o obnovi đakonata u želji da dobiju crkveno posvećenje za onu službu koju već vrše.

Crkveno učiteljstvo o đakonatu

Dokumenti crkvenog učiteljstva o ustanovi i biti đakonata vrlo su oskudni. Ti dokumenti pretežno govore o celibatu i disciplini đakona. Tridentinski koncil na 23. sjednici raspravljao je o đakonatu, ali nije donio nikakovu definiciju. Ipak se iz onog što je tu rečeno može sa sigurnošću računati da je đakonat sakramenat, pogotovu poslije konstitucije Pija XII o materiji i formi biskupskog, svećeničkog i đakonskog reda.

Iz sveukupne crkvene nauke i prakse može se izvesti zaključak da je đakonat posebni i trajni posvećeni stalež a ne samo prelazna stepenica za svećeništvo i da Crkva može, ako to smatra zgodnim i potrebnim, ponovo uvesti nekadašnju praksu samostalnih đakona. Zapravo je to tridentinski sabor već bio odredio ne samo za đakone nego i za sve ostale redove. Kan. 17, sjed. 23 glasi: »Da bi se službe svetih redova od đakonata do ostiariata dostojno obavljale i da krivovjerci ne bi imali razlog da ih proglašuju kao suvišne... sveti sabor odlučuje da te službe vrše oni koji te redove prime«. Da je taj kanon proveden u praksu, bio bi i u zapadnoj Crkvi samostalni đakonat obnovljen već u 16. stoljeću.

Teologija đakonata

Ako se radi na obnovi đakonata, potrebno je ustanoviti da li postoji koja teološka zapreka za tu obnovu i s druge strane da li postoji koji teološki razlog koji bi obnovu nužno iziskivao.

Teologija đakonata do najzadnjih vremena bila je vrlo mršava. To nije ništa čudno kad znamo da samostalni đakonat već nekoliko stoljeća prije skolastike nije postojao. Suvremeni teolozi, među njima na prvom mjestu K. Rahner, pokušali su nauku o đakonatu staviti u okvir nauke o Crkvi i o sakramentima.

Ovdje ću ukratko sažeti ono što suvremeni teolozi uče o đakonatu. — Đakonat je, po toj nauci, božanska ustanova, ali takova ustanova koja ne mora uvijek i svagdje biti nego, po sudu Crkve, prema potrebama i prilikama pojedinih područja i povijesnih epoha. To se može zaključiti iz tradicije i prakse prvih stoljeća. — Tko primi sakrament đakonskog reda, on je u svakom slučaju klerik, član crkvene hijerarhije, makar uvijek ostao đakon, makar živio u svijetu. Prema tome izraz »đakon-svjetovnjak« je kontradikcija. — Budući da je đakonska služba pomoćna služba u Crkvi (»ministerium«), Crkva ima pravo da neke funkcije koje spadaju na đakone sasvim napusti ako smatra da te funkcije nisu više potrebne. — Đakonat po sebi nije nikakva stepenica za prezbiterat, nego sasvim zasebna služba. Revnost i vjernost na nižoj stepenici mogu biti dobar znak da će netko biti uzoran i na višoj. Međutim današnji vrlo kratki razmaci između đakonata i prezbiterata vrlo rijetko mogu dati prigodu da se to vidi. U svakom slučaju svećeničko je ređenje valjano i bez đakonskog ređenja; a kad bi đakonat bio nužna stepenica, ne bi bilo valjano. Osim toga službe đakona i svećenika, ako ih promatramo teološki i povijesno, dosta su različite, tako da onaj tko ima zvanje za đakona ne mora imati zvanje za svećenika; i obratno onaj tko ima zvanje za svećenika ne mora imati zvanje za đakona. Prema tome sakramentalna milost đakonata nije milost koja priprema za svećeništvo nego posebna milost koja pomaže dostojno obavljanje đakonske službe. Ni viši ni niži redovi nisu nastali kao stepenice iste službe, nego iz potrebe da pojedini ljudi vrše različite službe na korist otajstvenog tijela Kristova. Iz ovog se jasno i sigurno može zaključiti da Crkva ima pravo zarediti đakone koji ne misle biti svećenici. Zapravo je gledajući teološki i historijski najprikladnije i naravnije da

upravo takovi budu đakoni. — Posebno je pitanje da li Crkva može povjeriti đakonske funkcije onima koji nisu primili sakramentalno đakonsko ređenje. Karlo Rahner misli da nema ni jedne đakonske funkcije koju Crkva ne bi mogla povjeriti onima koji nisu ređeni za đakone. — Iz nauke o sakramentu reda može se dakle izvesti samo zaključak o mogućnosti i opravdanosti obnove samostalnog đakonata, a ne može se izvesti zaključak o nužnosti obnove.

Razlozi za obnovu đakonata

Nastojanje za obnovu đakonata više je ili manje osnovano koliko su značajniji razlozi koji traže tu obnovu. Da li je danas u Crkvi takova situacija koja bi zahtijevala da se đakonat obnovi?

Sasvim je očito da je situacija Crkve u različitim stranama različita. Drukčija je situacija kod nas u Hrvatskoj, drukčija u Africi, drukčija u Indiji ili Južnoj Americi. Ovdje ću iznijeti sasvim ukratko glavne razloge za obnovu đakonata koji su izišli na površinu gdje više gdje manje kroz zadnjih nekoliko godina.

Najopćenitiji glas s različitih strana nekako je ovako formuliran: Crkva danas treba ne samo pomoćnike dušobrižnika (u laičkom apostolatu, kat. akciji i sl.) nego još više pomoćne dušobrižnike na području pastoralne i karitativne djelatnosti, na području liturgije i katehizacije.

Danas se mnogo po svijetu govori o tzv. »vražjem krugu«. Što je to? Svećenici su sve to zaposleniji pa sve manje imaju vremena za molitvu, za povučenu sabranost i mirno promatranje božanskih istina. Radi prezaposlenosti i rastresenosti svećenici sve više gube ono što ljudi od njih najviše očekuju: smirenost u Bogu, zagrižanost za drugi svijet, odsjev promatranja božanskog života. Sami svećenici u mnogim zemljama konstatiraju da je to jedan od glavnih razloga opadanja svećeničkih zvanja. To je krug: što je manje svećenika to su zaposleniji, a što su zaposleniji sve to manje privlače mlade ljude da uđu u svećenički stalež. Laički pomoćnici u dušobrižništvu ne mogu prezaposlene svećenike dovoljno odteretiti i doprinijeti njihovoj »respiritualizaciji« koliko bi to mogao pomoćni dušobrižnik, đakon, nosioc duhovne vlasti. Računa se da bi se oko 60% poslova koje danas vrše svećenici moglo prepustiti đakonima (Isp. »Diaconia in Christo« str. 417).

Đakon bi u obnovljenoj liturgiji trebao vršiti vrlo važnu ulogu posrednika između celebranta i prisutnih vjernika. On bi trebao voditi brigu o aktivnom sudjelovanju vjernika. To bi u svakom slučaju trebala biti njegova najznačajnija služba. Osim toga mogao bi vršiti i druge liturgijske službe kao što su pričest vjernika i bolesnika, euharistijski blagoslov, krštenje, vjenčanje, sprovod. Đakon bi mogao držati propovijedi i kateheze te voditi vjerska društva. Vođenje društava mnogo bolje pristaje đakonu nego svećeniku, posebno prikazivanje filmova, kulturne večeri, izleti, logorovanje s omladinom i sl. Pouka zaručnika, po mišljenju mnogih, spadala bi također na đakona mnogo prikladnije nego na svećenika. Jednako tako i kancelarijski poslovi i kućni posjeti. Pokušaj sa »svećenicima radnicima« u Francuskoj nije uspio. Možda bi uspio pokušaj s »đakonima radnicima«.

Đakonova ličnost

Nema nikoga tko bi ozbiljno pomišljao na obnovu samostalnih đakona a da ne bi tražio da đakoni budu solidno obrazovani i dobro pripremljeni za svoju službu. Za izobrazbu đakona nužno bi bilo osnovati posebna đakonska sjemeništa a preduvjet za primanje u njih bila bi matura srednje škole.

Prijeporno je pitanje da li bi služba samostalnih đakona imala biti glavno zanimanje ili nuzanimanje. Mnogi misle da bi đakoni morali imati drugi poziv da se mogu izdržavati. Karlo Rahner se ne slaže s tim, već drži da bi đakon trebao živjeti od oltara (»Diconia in Christo«, str. 317 i 322).

Ako je potrebno da đakoni budu izobrazeni, još je potrebnije da budu duhovni ljudi i ljudi molitve. U svakom slučaju đakoni moraju biti obvezani na moljenje brevijara i na druge pobožne vježbe. Đakoni moraju biti pobožni i poučeni ljudi. Ako nije moguće imati takove đakone, onda je bolje da ih uopće ne bude.

Siromaštvo i kult siromaha

Splitski i makarski biskup Dr Frane Franić izrazio je prigodom debate o redovništvu na svetom Saboru svoju želju da ovaj koncil povrati Crkvi ideal evanđeoskog siromaštva. I drugi su biskupi tražili povratak siromaštvu i jednostavnosti. Nadbiskup Montreala kardinal Leger traži da se biskupi »odreku svih titula i znakova časti« a nadbiskup Rio de Janeiro kardinal Camara rekao je ovo: »Ako iskreno želimo da Crkva opet nađe

put do evanđeoskog siromaštva, moramo mi biskupi u tom prednjačiti. Odbacimo sve titule Preuzvišenosti, Uzoriti itd. Skinimo zlatne i srebrne križeve s naših prsiju i stavimo ih pred noge papi da nam mjesto njih dade drvene ili brončane. Odrucimo se svoga kneževskog dostojanstva i svojih sjajnih palača koje su kao zid što nas razdvaja od naših vjernika tako da oni imaju utisak da smo mi u Crkvi zato da nas oni ljube i poštuju. Naprotiv naša je dužnost da njima služimo i da ih ljubimo» (Ruhrwort 1963, 43, 2).

Očigledno je da uporedo s težnjom za obnovu siromaštva mora ići i nastojanje da se u Crkvi obnovi kult, štovanje i ljubav prema siromasima. Malo je što u Evanđelju tako naglašeno kao štovanje siromaha. Sv. Bonaventura tumači da je kuća u kojoj se možemo pokloniti Gospodinu sedmerostruka, a najprva i najbliža kuća Gospodnja je osoba siromaha.

Obnova đakonata bila bi sasvim naravan izražaj ovog nastojanja da se u Crkvi obnovi štovanje siromaha i ideal evanđeoskog siromaštva. Svećenik nas potiče da štuujemo Krista u euharistiji. Đakon bi nas trebao poticati da štuujemo Krista u osobi siromaha.

Mišljenje koncila

U debati o pitanju obnove đakonata saborski oci II vaticanskog koncila nisu bili jednodušni. Dok su se jedni oduševljeno zalagali za obnovu, drugi su se tome protivili bojeći se štetnih posljedica.

Na 44. generalnoj kongregaciji, 9. X 1963, govorio je o obnovi đakonata zagrebački nadbiskup Dr Franjo Šeper. Rekao je među ostalim: »Mnogi argumenti govore u prilog obnove stalnog đakonata. Promatran đakonat sam u sebi — kako čitamo u Djelima apostolskim — imao je značaj stalnosti i bio je određen za vršenje stalne službe. Promatramo li ga s ekumenskog stanovišta, valja imati na umu da đakonat kao stupanj crkvene službe postoji i u velikoj je cijeni u istočnim crkvama. Promatran s pastoralnog stanovišta, đakonat će olakšati rješenje brojnih današnjih teškoća... Problem se ne može riješiti prenošenjem nekih služba na laike. Poteškoće koje proizlaze iz problema celibata samo su prividne. Koncil nije pozvan da odobri dosadašnje stanje nego da pronade i zacrti put za rješenje novih problema« (Glas koncila 1963, 3, 3).

Mnogi govornici su se složili s onim što je rekao kardinal Suenens: »Želimo li Crkvu obnoviti, ne smijemo prezreti ni

jedan Kristov milosni dar. Ako vjerujemo u milosni dar đakonata, onda taj dar ne smijemo zakopati« (Kirchenz. für das B. Hild. 1963, 43, 1).

Posebno je značajno ono što je rekao biskup Kemerer u ime 20 argentinskih biskupa: »Obnova đakonata je danas naša velika nada! Molimo, nemojte nam oduzeti tu nadu! Eto nam se otvaraju vrata. Ako neki neće da na ta vrata uniđu, mi ih nećemo siliti. Ali molimo, nemojte nam zatvarati vrata jer mi želimo na njih ući. Dozvolite nam da uđemo!« (Ruhrwort 1963, 43, 2).

Što će koncil konačno odlučiti još neznamo. Konsultativno glasanje o đakonatu nagoviješta da će đakonat doista biti obnovljen. Kod tog konsultativnog glasanja, 30. listopada 1963, bilo je za obnovu đakonata 1588 glasova, a 525 protiv.

Da li je kod nas danas takova situacija da bismo trebali ozbiljno pomišljati na obnovu samostalnih đakona? Veliki broj naših biskupa misli da nije. Sasvim je drugo pitanje da li će takova situacija doći do 10, 20 ili 30 godina.

Mnoge funkcije đakonskog reda su zanemarene. Sakrament đakonskog reda pao je u zaborav.

Na službu đakonskog reda treba skrenuti pažnju! Sakrament đakonskog reda može se obnoviti!

Ima mnogo poteškoća koje stoje na putu toj obnovi. To je doista veliki rizik jer nije uvijek lako izmjeniti što se može prikladno provesti a što ne. Ali ništa manje poteškoće i rizik nisu za biskupsku i svećeničku službu. Ako biskupi i svećenici nisu bili uvijek onakvi kakvi bi trebali biti, to nije nikakav dokaz da ne treba biskupska i svećenička služba. Jednako tako ako đakoni nisu bili uvijek uzorni, to nije nikakav dokaz da nam đakoni ne trebaju.

Dr O. JURE RADIĆ

»PRIVATNA« MAŠA

T. 269 novih rubrik veli: »Sv. mašna daritev, ki se opravi po cerkvenih predpisih, je dejanje javnega bogočastja. Izvršujeta ga Kristus in njegova Cerkev. V bodoče naj se ne uporablja več terminus »privatna« maša.